

MISJON

KARINA HESTAD SKEIE

Dette nummeret av DĭN presenterer fire nye artikler om protestantisk misjon i det nittende og tjuende århundre fra en skandinavisk synsvinkel. Artiklene strekker seg i tid fra 1890 til 1945 og fokuserer tematisk på misjon og materialitet, sted, nettverk, kjønn og lederskap. Slik gjen-speiler artiklene noe av det tematiske spennet i pågående historisk forskning på misjonsfeltet. Mens tre av artiklene analyserer henholdsvis svensk, norsk og norsk-amerikansk misjon i Kina, omhandler den siste artikkelen svensk misjons humanitære arbeid blant armenske flyktninger i Thessaloniki.

Vanligvis defineres ikke nærmere hva som ligger i begrepet ”protestantisk misjon”. Man kan kort si at hovedskillet mellom protestantisk og katolsk misjon ikke bare handler om ulikheter i teologi, men også om grunnleggende strukturelle og institusjonelle forskjeller samt ulik forståelse av hva misjonen skal resultere i, nemlig ekspansjonen av en verdensomspennende kirke (katolsk misjon) eller etableringen av selvstendige, nasjonale kirker (protestantisk misjon). Strengt tatt burde man bruke betegnelsen protestantiske misjoner – i flertall – fordi de innbyrdes er svært ulike, både ideologisk og institusjonelt. Samtidig forandrer en og samme misjon seg betydelig over tid.

Artiklene i DĭN eksemplifiserer heterogeniteten blant annet ved at de henter empiri fra ulike typer misjonsselskap. Den internasjonale organisasjonen KFUK hadde nasjonale forbund som til sammen utgjorde en felles verdensorganisasjon. KFUK arbeidet for å vekke interesse for kristen tro, men var ikke en kirkebyggende organisasjon. Kvinnelige Misjonsarbeidere (KMA) var et selvstendig kvinnemisjonsselskap. KMA var ledet av kvinner og sendte kun ut kvinnelige misjonærer som arbeidet for og blant kvinner i andre land. Det norsk-amerikanske The Norwegian Evangelical Lutheran China Mission Society of America og Det Norske Lutherske Kinamisjonsforbund var såkalte selskaps-

misjoner som rekrutterte misjonærer av begge kjønn og som hadde en administrativ ledelse i hjemlandet. Begge misjonene sprang ut av lavkirkelige lutherske miljø, og det er trolig ikke tilfeldig at Kina-interessen resulterte i en samtidig utsendelse av misjonærer til Kina både fra Norge og norsk-amerikanske miljø i USA. Innenfor de protestantiske misjonene finner man alt fra statskirkelige misjonsselskap hvis misjonærer hadde samme teologiske utdannelse som geistlige i Europa og Nord-Amerika, til ikke-denominasjonelle trosmissioner som China Inland Mission som så med skepsis på for mye formell misjonæruddanning. Trosmissioner baserte seg på at misjonærene hadde sine egne sponsorer, mens såkalte selskapsmissioner garanterte for misjonens drift og misjonærenes lønn. Derfor fordret selskapsmissioner andre organisatoriske strukturer enn trosmissioner.

Til tross for nasjonale, denominasjonelle og institusjonelle forskjeller, samarbeidet ofte protestantiske misjoner og misjonærer formelt og uformelt på tvers av skillelinjer. Inger Marie Okkenhaug utforsker nettopp dette i sin artikkel om transnasjonale, haugianske nettverk i norsk-amerikansk misjon. Hun er opptatt av å undersøke hvilken betydning transnasjonale nettverk kunne ha for enkeltindividet, samt hvordan individuelle livshistorier kan brukes til å følge etableringen og utviklingen av religiøse nettverk blant norske emigranter i USA. Okkenhaug følger de tre første misjonærene i The Norwegian Evangelical Lutheran China Mission Society of America fra Norge til USA og videre til Kina. Disse er søskenparet Halvor (1862–1950) og Thea Rønning (1865–1897), samt Hannah Rorem Rønning (1871–1907) som ble Halvor Rønnings ektefelle. Slik får Okkenhaug også fram hvordan familienettverk kunne spille sammen med religiøse nettverk. Ved å undersøke ekteparets og den enslige kvinnelige misjonærens arbeid i Kina, viser Okkenhaug likheter og ulikheter i misjonsarbeidet for menn og henholdsvis gifte og ugifte kvinner.

Artikkelen om den bergenske kinamisjonæren Marie Monsen (1878–1962) synliggjør hvordan protestantiske misjoner i Kina utgjorde viktige transnasjonale og transdenominasjonelle nettverk som skapte rom for nye roller og muligheter på tvers av ideologiske og sosiale kon-

vensjoner i ett misjonsselskap. Kjønn er et relevant perspektiv i misjonsforskningen av flere grunner. Protestantisk misjon har for det første alltid vært rettet mot begge kjønn i de landene de har arbeidet. Forskningen har dessuten vist at protestantiske misjoner var viktige arenaer for sosial mobilitet for begge kjønn og for kvinners profesjonalisering og lederskap, ikke minst innenfor undervisning og sykepleie. I alle misjonsartiklene i dette nummeret er kjønn et underliggende tema. Artikkelen om Marie Monsen peker imidlertid på hvordan andre faktorer enn kjønn var avgjørende for at lærerinnen ble omreisende vekkelsestaler og derigjennom brøt barrieren for kvinners offentlige forkynnelsesvirksomhet.

At misjon ikke bare handler om et bestemt budskaps påvirkning på mennesker og sted, men også hvordan sted og lokalbefolkning påvirker budskap og misjon, analyseres i Malin Gregersens artikkel ”I femte fru Tsos palats”. Med utgangspunkt i den svenske KFUK-misjonæren Ingeborg Wikanders (1882–1941) etablering av Changsha KFUK, utforsker Gregersen hvordan relasjoner og plass/sted påvirket misjoners utforming og utvikling på svært grunnleggende og interessante måter. Grensene som skapte skiller til omgivelsene var både materielle, relasjonelle og sosiale. Samtidig argumenterer hun for at misjonsstasjonen som sted var grunnleggende ’glokal’ fordi den var formet både av det lokale og det globale, og fordi nettopp stedet knyttet mennesker sammen både i det globale og i det lokale.

Maria Småbergs artikkel om misjon og materialitet i det humanitære arbeidet blant armenske flyktninger i Thessaloniki 1923–1947, er et viktig bidrag til et felt der mye forskning gjenstår. Ulike former for materialitet har alltid og på ulike måter vært en viktig del av kristen misjon. Småbergs empiri viser hvordan materiell kultur både er lokalt og globalt forankret. Teoretisk tar hun til orde for ikke bare å tolke de materielle tingene ut fra form og funksjon, men også analysere hvordan det materielle produserer og medierer situert kunnskap, subjektivitet, relasjoner og menneskelig kontakt. Hun argumenterer for at håndarbeidene fra de armenske flyktningene i Thessaloniki ikke bare var uttrykk for misjonsvirksomheten eller det humanitære prosjektet, men at de utgjorde selve

misjonsvirksomheten. Småbergs artikkel er forøvrig ekstra aktuell fordi det er hundre år siden folkemordet på armenerne. At Hellas var mot-
taksland for store flyktingestrømmer da som nå, gir ettertanke og et
ekstra perspektiv på den pågående norske debatten om mottak av sy-
riske krigsflyktninger anno 2015.

Alle artiklene har en biografisk tilnærming. De følger en eller flere
enkelt personer og bruker disse som inngang til den videre misjonskon-
teksten aktørene er en del av. Kildetilfanget i misjonsarkivene gjør det
mulig og kanskje også nærliggende å velge nettopp denne innfallsvin-
kelen. En viktig utfordring for misjonsforskningen framover blir å
eksplisitt tematisere hvilke føringer dette har på forskningen som sådan.